

Козак Людмила

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

В статті аналізується ефективність функціонування інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції, показано вплив рівня її розвитку на конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції. Особлива увага надається проблемам створення системи інформаційного та аналітичного забезпечення суб'єктів ринку, удосконаленню державного регулювання діяльності торгових посередників.

У забезпеченні конкурентоспроможності продукції сільськогосподарського виробництва особливе навантаження несе інфраструктурна складова організації сільськогосподарського ринку. Ринкова інфраструктура – це загальна основа безпосереднього здійснення обмінних процесів, фізичне місце контактування, взаємодії ринкових контрагентів, операторів ринку, тобто покупців та продавців. Основними формами фізичної ринкової інфраструктури виступають біржі, оптові ринки, аукціони, ярмарки, торгові доми, міські ринки, магазини дрібноуртрової та роздрібної торгівлі. Іноді до ринкової інфраструктури відносять також банки, страхові, факторингові та лізингові компанії, аудиторські фірми і под. Проте, на нашу думку, дані компоненти ринкового середовища утворюють підприємницьку інфраструктуру, яка обслуговує бізнес взагалі, а не один із його компонентів – збут продукції.

Ринкова інфраструктура безпосередньо забезпечує обмінні процеси і має своє основне функціональне призначення: не застосування встановлених за межами обмінних процесів цін, а виявлення, генерацію ринкових цін – як цін реального попиту та реальної пропозиції. Крім того, в ряді випадків ринкова інфраструктура виконує також функції концентрації попиту та регламентації товарних потоків. Це стосується такого її елемента, як оптові ринки. Вони організують свою роботу на основі попередньо укладених угод із виробниками щодо обсягу, якості та термінів поставок продукції. Це дає можливість на певний період досить точно оцінювати обсяги ринкової пропозиції та попиту на окремі види сільськогосподарської продукції.

По суті, з другорядного фактора інфраструктура перетворюється на системоутворюючий елемент, навколо якого відповідним чином формуються інші елементи. Центральним елементом функціонуючої ринкової

системи є конкуренція, а її основним інструментом – ціна споживання, яку формує, перш за все, ціна продажу. Інфраструктуру цілком правомірно розглядати як генератор не лише цін, а й самих конкурентних відносин, тобто системоутворюючого елемента ринкової системи. Якщо в цій тезі і є перебільшення, то воно не дуже велике, але, поза всяким сумнівом, системоутворююча роль ринкової інфраструктури є однією з передумов ефективної організації сільськогосподарського ринку.

З огляду на фундаментальне значення ринкової інфраструктури, перебіг трансформаційних процесів у даній сфері на перший погляд видається позитивним. За умов адміністративно-командної системи ринкова інфраструктура виконувала пасивну технічну функцію товаропросування продукції від первинного виробника до споживача. При цьому одним з її обов'язків був контроль за правильним застосуванням у розрахунках державних закупівельних та роздрібних цін. Після лібералізації цін новою реалією для сільськогосподарських товаровиробників було виникнення поряд із державними заготівельними організаціями величезної кількості торгових посередників, які пропонували свої послуги по реалізації виробленої ними продукції. Особливо показовим у цьому аспекті є “біржовий бум” 1991–1992рр. За кількістю бірж Україна випередила весь західний світ, і ще й досі тут народжуються нові структури цього типу. У світі функціонує близько 50 товарних та 250 фондових бірж, у той час як в Україні на початок 1998 року було зареєстровано 103 біржі [10, 311].

Аграрні біржі охоплюють усі регіони України і в змозі “пропустити” весь обсяг виробленої в країні сільськогосподарської продукції та продовольства, а не ті 10%, яких вважається достатньо для виявлення ринкових цін. Однак результатом діяльності багатьох бірж є те, що покупці та продавці починають домовлятися між собою про поставки продукції після того, як організатори торгів покидають залу.

Таким чином, незважаючи на розмаїття та чисельність торгових посередників, ефективної інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції не створено. До такого висновку дійшли не лише учасники ринку, але й зарубіжні консультативні фірми, зокрема “Кемонікс Інтернешнл”, яка з 1996 року працювала в Україні над проектом USAID “Українська аграрна біржа” за фінансової підтримки Міжнародного валютного фонду. Крім того, даний висновок підтверджують наші власні дослідження, а саме поведінковий та функціональний аналіз діяльності підприємств, що обслуговують обмінні операції на сільськогосподарському ринку в Рівненській області.

Ретроспективний аналіз дозволяє виявити багато причин такого становища. Однією з них, на наш погляд, слід вважати відсутність цілісної політики держави щодо розбудови інфраструктурної складової ринку

сільськогосподарської продукції, зокрема її біржового обігу. Ставлення держави до вирішення означених проблем можна прослідкувати за низкою прийнятих нормативних актів. Ще в 1991 році було прийнято і введено в дію Закон України “Про товарну біржу”, в 1992-му – “Про біржі та біржову діяльність”. У січні 1995 року вийшов Указ Президента України “Про реформування аграрних відносин”. Уряд прийняв постанови “Про заходи щодо розвитку ринку сільськогосподарської продукції” та “Про прискорення організації біржового ринку”. Держава законодавчо визнала такі принципи діяльності бірж, як громадська корисність, гласність та відкритість торгів, гарантія прав учасників біржової торгівлі тощо.

Позитивним наслідком даних реформ було те, що вперше в Україні запрацював хоч і недосконалий, але визнаний у всьому світі механізм творення ринкової ціни на сільськогосподарську продукцію. Українська аграрна біржа (УАБ) працювала з основними сільськогосподарськими сировинними товарами, проте в її діяльності переважають угоди на зерно. Ціни, що сформувалися під час торгів, визнала держава, більше того, за ними вона здійснювала закупівлі до власних резервів. Уперше всі учасники сільськогосподарського виробництва почали цікавитися інформацією з УАБ, яка розміщувалася в засобах масової інформації. Уперше було визначено орієнтир – ціну зерна з негайною поставкою, що є базовою для будь-якої угоди.

На ці позитивні зміни негайно відреагували контрагенти ринку. Із січня по жовтень 1995 року на аукціонних торгах Мінсільпроду та Української аграрної біржі було продано 3 млн. тонн зернових. При цьому ціни постійно зростали і майже досягли світового рівня. Проте за такий же період наступного року цей показник знизився в п'ять разів [9, 90]. Причому в угодах переважав спот, тобто продаж реального товару. Ліквідність пропозиції залишалася низькою, що й призвело до згорання біржової торгівлі.

З метою вдосконалення товарообмінних операцій та активізації біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією у 1999 – 2000рр. було прийнято ще цілу низку нормативних актів. Серед них слід назвати Указ Президента “Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку” (№767 від 6.06.2000 р.), постанови Кабінету Міністрів «Про активізацію діяльності біржового ринку продукції агропромислового комплексу та необхідних для його потреб матеріально-технічних ресурсів» (№1928 від 19.10.1999 р.) та “Про нові підходи до забезпечення сільськогосподарських товаровиробників матеріально-технічними ресурсами» (№50 від 17.01.2000 р.), “Про деякі питання державного регулювання виробництва і реалізації цукру” (№868 від 2.06.2000р.). Згідно з цими актами, важливим завданням державної політики є розбудова інфраструктури аграрного ринку. Попри правильність

поставленої мети, перелічені документи мають не надто великі шанси на те, аби сприяти її досягненню. Серед перешкод на цьому шляху, на нашу думку, варто виділити декларативність законодавства та його суперечливість. Ухвалені нормативні акти проголошують ринкову за суттю мету, але не пропонують механізмів для її досягнення. Замість стимулювання відкритих торгів, на перший план висунуті питання контролю за реалізацією сільськогосподарської продукції. Так, під гаслом надання більшої прозорості торгівлі зерном було запроваджено заборону його експорту в тому разі, якщо контракт укладено не на біржі (Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо стимулювання виробництва та розвитку ринку зерна" №832 від 29.06.2000р.). Цей захід прямо суперечить ринковим засадам, зокрема принципам вільної конкуренції. Ніде у світі продаж товару через біржу не є обов'язковим: біржа існує для того, аби спростувати торговельні операції і надавати сторонам додаткові гарантії, зокрема щодо попередження ризику чи виявлення відповідності товару задекларованій якості тощо. Якщо українські біржі зможуть пропонувати такі гарантії за прийнятну винагороду, то контрагенти самі будуть зацікавлені в тому, щоб укладати угоди на біржі. Підтримка бірж адміністративними заходами призводить до того, що вони неефективно виконують свої маркетингові функції. Прямим наслідком цього є скорочення експорту та збагачення акредитованих бірж коштом інших учасників ринку сільськогосподарської продукції. Отже, замість розбудови аграрного ринку, насправді відбувається його звуження.

За інший приклад декларативності законодавства править низка нормативних актів, які забороняють місцевим адміністраціям встановлювати обмеження на переміщення зерна. Проте практично у всіх регіонах України протягом 2000-2001 років діяли незадокументовані заборони на вивезення зерна за межі області. Крім того, на початку 2000 року уряд України надав законодавчої сили іншим своїм рішенням із дерегулювання аграрного ринку. Центральним та місцевим органам виконавчої влади було заборонено втручатися в процес визначення послідовності розрахунків сільськогосподарських підприємств за отримані матеріально-технічні ресурси. Але такі втручання все одно відбуваються. Тимчасом, як Президент ставить за мету забезпечення неухильного дотримання антимонопольного законодавства, уряд надає монополієне право компанії "Хліб України" здійснювати державну заставну закупівлю зерна, визначає гуртових трейдерів по реалізації цукру. Це далеко не повний перелік випадків, коли законодавство не сприяє розвитку здорової конкуренції серед усіх контрагентів ринку. Хоча проаналізовані нормативні акти, з нашої точки зору, є конструктивним кроком до розбудови інфраструктури сільськогосподарського ринку, однак їх слід удосконалити.

Реформування ринкової інфраструктури повинно здійснюватися в двох напрямках. Головним змістом реформувань має бути зміна її функцій, а саме перехід від застосування до виявлення та генерації ринкових цін, структуризація сільськогосподарського ринку на біржовий та позабіржовий, на спотовий та ф'ючерсний та розробка механізму чіткої взаємодії названих ринків. На менш виважено слід підходити до вибору організаційно-правових форм інфраструктурних елементів.

На наш погляд, у першу чергу необхідна чітка вертикальна структуризація ринку сільськогосподарської продукції на ринок "spot", тобто ринок реального товару і цін, та строковий ринок майбутнього товару та цін. Гуртові посередники, що діють на спотовому ринку, покликані виконувати функції концентрації попиту і пропозиції, регламентування та прогнозування торгових потоків та організації суворо регламентованого розпродажу сільськогосподарської продукції, сформованої у великі партії, надання покупцям та продавцям послуг шляхом здачі в оренду сховищ, холодильників, торгового кредиту, інформації про ринки і под. Найбільш поширеними організаційними формами названих посередників у розвинених країнах є торгові доми, оптові ринки, аукціони тощо.

Торгові доми – це своєрідні агентські контори, які виконують доручення засновників щодо реалізації їх продукції та придбання засобів виробництва. Вони можуть бути як універсальними, так і спеціалізованими. Спеціалізовані торгові доми створюються, перш за все, для товарних груп експортної орієнтації. Концентрацію пропозиції реальної сільськогосподарської продукції торгові доми забезпечують так само, як і концентрацію на пальне, техніку, засоби захисту рослин, тварин і под. Це є сума торгових доручень клієнтів. Торгові доми, як і біржі, мають своїм призначенням проведення торгових операцій із товарами тривалого зберігання та транспортабельними. Для реалізації інших товарних груп, зокрема продовольчої продукції, яка швидко псується, діють оптові ринки та аукціони.

Оптовий ринок – велике торговельне підприємство, яке діє постійно і має у своєму розпорядженні комплекс необхідних засобів для купівлі-продажу широкої номенклатури сільськогосподарських та продовольчих товарів. Як правило, названі ринки мають зв'язок із великими залізничними та автомобільними магістралями або розташовуються неподалік від аеропортів. Організаційно-правові форми їх варіюються: акціонерні товариства з провідною роллю держави, акціонерні товариства з провідною роллю приватного капіталу, кооперативи, приватні ринки. Однак в усіх країнах, де вони поширені (США, країни Західної Європи, Японія), їх діяльність чітко регулюється законодавством. Торгівля на оптових ринках базується на принципах публічного відкритого торгу і створює необхідні передумови для виявлення ринкової ціни.

Прикладом ефективної концентрації попиту та пропозиції може слугувати оптовий ринок Рюнжі в Парижі, побудований у 1969 році з метою гарантованого забезпечення столиці Франції та її приміської зони сільськогосподарською продукцією. За організаційно-правовою формою – це змішане ділове товариство – ринок національного значення Рюнжі”. Акції цього товариства розподілені таким чином: уряд Франції – 53%, місцева влада – 23%, торгові фірми, що користуються послугами ринку – 15%, інші акціонери – 9%. Щорічно через ринок реалізується більше 2 млн. тонн різноманітної продукції, а товарообіг складає близько 45 млрд. франків [9, 94]. Ринок має загальну площу 220 га, облаштований великою кількістю критих торгових залів, автомобільних стоянок, сховищ зі штучними регульованими умовами для плодоовочевої продукції, електронними лініями зв’язку тощо. Ціни на продукцію формуються на основі попиту та пропозиції. Щоденно після закінчення торгів спеціальна комісія визначає максимальну, мінімальну та медіанну ціну. Ці дані терміново повідомляються інформаційній службі Міністерства сільського господарства, а звітти – у державну інформаційну систему. Через 15 хвилин після закінчення роботи комісії інформація стає загальнодоступною. Для покупців та продавців (а це більше 600 фермерських господарств, велика кількість об’єднань роздрібної торгівлі, власників супермаркетів, кафе і ресторанів) інформація дає можливість оцінювати кон’юнктуру ринку щоденно.

У багатьох країнах Західної Європи та Японії успішно функціонує окремих різновид оптових ринків – спеціалізовані плодоовочеві аукціони на кооперативній основі. Аукціони створюються в районах виробництва плодоовочевої продукції і організують свою роботу на основі угод із фермерами. Великі аукціони можуть об’єднувати 500-800 фермерських господарств. Основними завданнями аукціону є:

- організація суворо регламентованого розпродажу плодоовочевої продукції, сформованої у великі партії, однорідної за якістю та упаковкою;
- встановлення рівня мінімальних цін, визначення і виплата компенсації фермерам у випадку вилучення їхньої продукції з аукціону з кон’юнктурних міркувань;
- розробка вимог до якості продукції та контроль при закупівлі та на стадії виробництва;
- надання послуг покупцям шляхом здачі в оренду сховищ, холодильників, торгового кредиту і т.д.;
- вивчення ринків збуту та публікація ринкової інформації.

Необхідно зазначити, що аукціон не стає власником сільськогосподарської продукції, а є місцем зустрічі контрагентів, які укладають інди-

відуальні угоди і здійснюють розрахунки через аукціон із передачею певної частки платежів у його розпорядження. У багатьох країнах аукціони є настільки поширеними, що відіграють вирішальну роль у ціноутворенні. Наприклад, у Нідерландах, Бельгії, Швеції, Данії, Японії близько 80% овочів відкритого ґрунту, фруктів та шампінйонів реалізується через аукціони [9, 99].

Вітчизняним аналогом аукціонної торгівлі є ярмарки. На початку ХХ ст. ярмарки були поширеним явищем в Україні. Наприклад, Петропавлівка у Подільській губернії тривала 15 днів (товарообіг – 25 млн. крб.), Хрещенська в Харківській губернії – 25 днів (товарообіг – 12 млн. крб.). Товарообіг ярмарків майже повністю мав сільськогосподарську спрямованість. Такою ж літньо-весняною була і циклічність їхньої роботи [9, с. 89]. У нинішніх умовах робота ярмарків відновлюється, у багатьох регіонах постійно діють оптові ринки. Це є позитивний аспект розвитку інфраструктури сільськогосподарському ринку, оскільки торги тут відбуваються на принципах повної прозорості за умови збереження конфіденційності угод. Однак потужність нових інфраструктурних елементів є невисокою, вони не відіграють ціноутворюючої ролі та не виконують функції концентрації попиту і пропозиції. Це пояснюється тим, що створення великих підприємств означеного типу вимагає значних початкових інвестицій на побудову та підготовку торгових площ, спеціальних сховищ для продукції, на проведення маркетингових досліджень та оцінку ринку. Наприклад, на створення вже згадуваного нами оптового ринку Рюнжі в Парижі було витрачено близько 1 млрд. франків, а перші 10 років діяльності ринку були збитковими [9, 94]. Очевидно, саме тому, засновником подібних підприємств здебільшого виступає держава.

Не менш важливим завданням розбудови інфраструктури сільськогосподарського ринку є налагодження біржової торгівлі, яка покликана виконувати функції виявлення майбутніх цін та попередження фінансових ризиків. Без офіційно поширюваних та використовуваних бізнесом майбутніх сільськогосподарських цін розвиток сільського господарства та пов'язаних із ним галузей практично неможливий. Характерною ознакою діяльності вітчизняних аграрних бірж є наявність на них "небіржового" товару, переважання так званих спотових угод у той час, як характер біржової діяльності в більшості країн зазнав докорінних змін.

Основним змістом біржових операцій стали не операції з наявним товаром, а хеджування та спекуляція, тобто операції з ф'ючерсними контрактами. Хеджування – надзвичайно складна і в той же час філігранна біржова операція, яка вимагає від учасників великого біржового досвіду, розвинутого комерційного передчуття, надійної та своєчасної інформації про майбутню кон'юнктуру ринку конкретного товару. При укладанні

термінової, у тому числі і ф'ючерсної, угоди продавець та покупець вносять у вигляді завдатку невелику (5-10%) частину вартості контракту. Механізм хеджування передбачає виконання контракту, а також можливість його викупу.

Спекуляції на товарних біржах не відрізняються від спекуляцій цінними паперами на фондовій біржі. Спекулянт купує та продає ф'ючерсні контракти, не беручи на себе зобов'язань щодо поставки реального товару. Єдиною метою спекулянта при операціях із терміновими угодами є одержання позитивної різниці на ціні контракту при його продажу, порівняно з купівлею. Хеджер і спекулянт доповнюють один одного. Перший передає ризик, другий його приймає. Хеджування та спекулятивні операції сприяють підвищенню ліквідності біржового ринку, забезпечують найважливішу передумову його успішної роботи. Незмінний супутник високої ліквідності – зростання конкуренції, а це вже пряме сприяння ринковому ціноутворенню.

Отже, зміст біржових операцій дає підстави трактувати товарну біржу як фінансову установу, покликану визначати майбутні ринкові ціни на сільськогосподарську продукцію та проводити страхові операції для товаровиробників і покупців. Товарні ф'ючерси та опціони, як основні інструменти строкового ринку сільськогосподарської сировини, є цінні папери особливого типу. Саме тому їх обіг необхідно узаконити і на строковому ринку сировинних товарів, і на ринку цінних паперів. Неабияке значення в цьому аспекті матиме удосконалення чинного законодавства стосовно трактування статусу бірж як фінансових посередників, адже, відповідно до Закону України "Про товарну біржу", вони визнані некомерційними організаціями. Не обумовлюються і не характеризуються чинним законодавством похідні цінні папери, зокрема форвардні та ф'ючерсні угоди тощо. Не менш важливим моментом є прийняття Цивільного та Господарського кодексів, де поряд з іншими будуть закріплені операції з похідними фінансовими інструментами, визначена відповідальність за їх невиконання, процедура судового оскарження та арбітражу.

Основним недоліком діяльності вітчизняних бірж є низька ліквідність пропозиції та високий ступінь невиконання угод. Наприклад, у 1997 році кожний третій форвардний контракт на зернові культури, укладений на аграрних та товарних біржах, був невиконаний [10, с. 312]. Аналогічні тенденції тривають досі. Світовий досвід підтверджує, що із запровадженням специфічної процедури розрахунків (клірингу) ліквідність біржових угод сягає 100%. За спотовими операціями від продавця вимагається доставка товару на біржовий склад до торгів у залі, а від покупця – 100% передоплати. За ф'ючерсними та форвардними контрактами від обох сторін вимагаються відчутні депозитні внески у розмірі до 10-30%

вартості товару, що підвищує гарантії виконання угоди. Всі ці внески надходять до розрахункових (клірингових) палат біржі.

До функцій клірингових палат належать: оформлення рахунків, розрахунки за завершеними операціями, збір та зберігання гарантійних внесків за строковими контрактами для відшкодування можливої різниці між початковою ціною і поточним котируванням, надання інформації про торговельні операції. Розрахункові палати не лише гарантують щоденну перевірку сальдування рахунків за всіма операціями до відкриття наступних торгів, але й забезпечують фінансову цілісність ринку. Саме діяльність клірингових палат сприяла швидкому розвитку та ефективності ф'ючерсного ринку як одного із сегментів фінансового ринку.

На нашу думку, зволікання із впровадженням ефективного клірингу суттєво затримує розвиток Української аграрної біржі, а закріплення в ролі розрахункового центру за цією біржею до 2000 року банку "Україна" робило неможливим здійснення на ній ф'ючерсної та опціонної торгівлі. Це є невласливі для будь-якого банку операції, тому й не дивно, що він їх не зміг здійснювати. Інша причина такого становища – це відсутність законодавчого забезпечення. Як бачимо, проблема може бути вирішена за сприяння урядових структур.

Очевидно, є доцільним створення державного органу, до функцій якого має входити як сприяння розвитку строкового ринку в Україні, так і контроль за його функціонуванням. Державні контрольні органи за діяльністю бірж існують майже в усіх розвинутих країнах. Головною метою їх функціонування є захист інтересів інвесторів, вироблення єдиних стандартів біржової торгівлі, розробка системи обміну ф'ючерсних угод за часом їх укладання, механізму взаємодії строкового та спотового ринків, попередження надмірної спекуляції та маніпуляції з цінами. Оскільки товарна біржа повинна відігравати в першу чергу роль фінансового посередника, а ринок строкових контрактів є різновидом ринку цінних паперів, то дану роботу могла б очолити Комісія з цінних паперів та фондового ринку. Створення нової Державної комісії з ф'ючерсної торгівлі може зволікатися, тоді як розширення функцій вже наявного державного органу здатне значно прискорити розв'язання означених проблем.

Одним із стримуючих чинників розвитку строкового ринку сільськогосподарської продукції є відсутність кон'юнктурної інформації про рівень майбутніх цін, обсяги попиту та пропозиції. Головною умовою існування даного ринку є його "прозорість", тобто наявність та доступність інформації для всіх суб'єктів ринку. Більше того, ефективність його функціонування значною мірою залежить від застосування нових інформаційних технологій, від наявності на ринку спеціальних аналітичних фірм, які опе-

ративно збирають поточну кон'юнктурну інформацію, а також здійснюють фундаментальний та технічний аналіз ринку.

На зарубіжних товарних ф'ючерсних ринках, особливо на ринках сільськогосподарської сировини, спекулянти та хеджери приймають рішення щодо купівлі-продажу, спираючись на фундаментальні фактори, що, ймовірно, формують зміни цін. Вони звертаються до аналітиків-фундаменталістів, які після оцінки макроекономічних показників, зокрема протекціоністської політики уряду щодо сільськогосподарських товарів-виробників та участі держави як агента ринку, особливу увагу звертають на тенденції зміни сезонних цін. Аналіз цих різноманітних чинників дозволяє визначити тип ринкової ситуації, тобто дефіцит чи надлишок загальної пропозиції. В умовах глобалізації економіки такий аналіз проводять із врахуванням ситуації на світовому ринку. Так, аналітики Світового банку сьогодні прогнозують колосальний дефіцит зерна та продовольства на кінець нинішнього десятиліття, що, безперечно, може викликати суттєве зростання цін на продукти харчування.

Для повнішого аналізу зміни цін поряд із фундаментальним використовується технічний аналіз. Він ґрунтується на припущенні, що ціни змінюються за стійкими часовими моделями. Прихильники цього виду аналізу переконані, що оскільки на ринку функціонують люди, які, в свою чергу, не схильні швидко змінюватися, то їх дії на ринку за однакових обставин повторюються. Фундаментальні аналітики досліджують закономірності, що матимуть місце у майбутньому, а погляд технічних аналітиків спрямований у минуле. Метою технічного аналізу є оцінка поточної динаміки цін, визначення конкретного тренду, прогноз терміну його дії та ймовірної амплітуди коливання ціни, виявлення моментів зламу тенденції, тобто так званих сигналів купівлі та продажу.

Як бачимо, обидва види аналізу передбачають збір різноманітної ринкової інформації. В Україні такі дані відстежують органи статистики, Міністерство сільського господарства і галузеві інститути Академії сільськогосподарських наук. Однак вони використовуються в основному для розв'язання питань закупівлі урядом стратегічних запасів продовольства. Крім того, система статистичної звітності побудована таким чином, що навіть про обсяги пропозиції сільськогосподарської продукції точної інформації немає. Не повністю у статистичних звітах враховуються обсяги виробництва у фермерських та в особистих підсобних господарствах населення, імпорт у прикордонних областях тощо. На підставі офіційних статистичних даних, а також на основі своїх власних досліджень, можна зробити висновок, що окремі аналітичні фірми, які вже з'явилися на українських теренах, обчислюють та публікують індексні показники стану вітчизняного сільськогосподарського ринку. Однак усі кон-

трагенти ринку мало користуються послугами аналітичних фірм, оскільки одні з них не розуміють значення та необхідності таких прогнозів, інші – впевнені в недостовірності інформації.

Таким чином, одним із важливих чинників ефективності функціонування аграрного ринку, зокрема його інфраструктурної складової, є ступінь відлагодженості системи збору кон'юнктурної інформації та своєчасне постачання її споживачам. Створювана система інформаційно-аналітичного забезпечення суб'єктів ринку сільськогосподарської продукції повинна бути державною, базуватися на принципах оперативності та своєчасності, доступності та прозорості, стандартизації та достовірності. Очолити дану роботу, на нашу думку, повинно Міністерство сільського господарства та продовольства, створивши в обласних та районних управліннях відділи по моніторингу цін та ринковій інформації. Налагодження такої системи не лише дасть поштовх розвитку фізичних елементів інфраструктури ринку, зокрема бірж та строкового ринку сільськогосподарської сировини, але й сприятиме розвитку здорових конкурентних відносин у галузі закупівель, збільшенню частки товаровиробників у ціні кінцевих продуктів харчування, зменшенню хаотичності руху товарів та посередницької маржі.

Отже, інфраструктурна складова має визначний вплив на конкурентоспроможність продукції сільськогосподарського виробництва. Це не лише генератор цін, але й самих конкурентних відносин по всій довжині маркетингового каналу. Для її розвитку і підвищення ефективності функціонування, на нашу думку, необхідно здійснити такі заходи. У першу чергу, потребує удосконалення чинне законодавство щодо розбудови інфраструктури ринку, зокрема біржової торгівлі. Необхідна розробка чітких та прозорих механізмів втручання держави в обмінні процеси, відмова уряду від підтримки монополістів у галузі закупівель. По-друге, потрібно чітко визначити функції фізичних елементів ринкової інфраструктури, структурувати ринок на спотовий та строковий, розробити механізми взаємодії названих ринків. З метою сприяння розвитку біржової торгівлі запровадити клірингові розрахунки, узаконити обіг строкових контрактів як цінних паперів особливого типу. По-третє, створити державну систему інформаційно-аналітичного забезпечення суб'єктів сільськогосподарського ринку.

1. Закон України "Про товарну біржу" // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №10.

2. Закон України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції" // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №21.

3. Закон України "Про державне регулювання виробництва та реалізації цукру" // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 32.

---

4. Указ Президента України "Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку". 6 червня 2000р. // Офіційний вісник України.- №23.- С.20-22.

5. Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо стимулювання виробництва та розвитку ринку зерна". 29 червня 2000р. // Офіційний вісник України.- №26.- С.51-53.

6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про нові підходи до забезпечення сільськогосподарських виробників матеріально-технічними ресурсами". 17 січня 2000р. // Офіційний вісник України.- №3.- С.58-59.

7. Постанова Кабінету Міністрів України "Про деякі питання державного регулювання виробництва та реалізації цукру". 2 червня 2000р. // Офіційний вісник України.- №23.- С.41-47.

8. Коваленко Ю.С. Аграрний ринок України: організація та управління. – К.: ІАЕ УААН, 1998. – 107с.

9. Саблук П.Т., Карич Д.Я., Коваленко Ю.С. Основи організації сільсько-господарського ринку. – К.: ІАЕ УААН, 1997. – 140с.

10. Сохацька О.М. Ф'ючерсні ринки. Історія, сучасність, перспективи розвитку в Україні. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – 408 с.

11. Товарні біржі в Україні: аналіз діяльності, законодавче поле, перспективи розвитку / За ред. П.Т.Саблука та О.М.Шпичака. – К.: ВІПОЛ, 1997. – 427 с.

Lyudmyla V. Kozak. The forming of the effective market infrastructure as the factor of the competitiveness of the agricultural production.

The analysis of the effective functioning of the agricultural market structure is given in the article. The influence of the level of the market development on the competitiveness of the agricultural products is shown in the article.

A special attention is given to the problems of creating of the system of informational and analytical supply of the subjects of the market, to the improvement of the state regulation of the activity of the trade mediators, particularly the commodity exchanges.
